Utenlandsadoptert ungdom når langt i skolesystemet

Utenlandsadoptert ungdom fullfører videregående opplæring i samme grad som sine norskfødte jevnaldrende. I årskullet som fullførte grunnskolen i 1991 er det omtrent like mange som har fullført videregående opplæring fire år senere blant de utenlandsadopterte som i resten av kullet. Andelen som deretter går over i høyere utdanning er også like høy som hos de norskfødte. Jo eldre barna i dette årskullet var ved adopsjonen, jo færre fullfører en videregående utdanning på fire år. Adoptivungdommene ser ut til å velge en annen utdanningsatferd enn sine adoptivforeldre.

Jørgen Nicolaysen

De senere årene er det hvert år blitt adoptert mellom 500 og 600 barn til Norge fra utlandet. Både adoptivforeldre, adopsjonsorganisasjonene og myndighetene er naturligvis opptatt av hvordan det går med barna; både i ungdomsårene og som voksne. De siste årene har det vært en stigende interesse for forskning omkring adopsjon, og det har vært gjennomført en rekke intervjuundersøkelser på grupper av adopterte og adoptivforeldre. En slik metode egner seg godt for dybdeundersøkelser, der en vil kunne trekke slutninger til hvordan situasjonen er for alle adopterte.[1]

Statistisk sentralbyrå (SSB) har de siste årene benyttet "utenlandsadopterte" som en kategori i sine utdanningsdata. Dette gir mulighet til å kartlegge hvordan det faktisk går med *hele* gruppen utenlandsadopterte. Datene til SSB viser riktignok utdanningsatferd på et overordnet nivå, men gir en del interessante tall og nye problemstillinger.

Seks av ti fullfører videregående opplæring

Av de 322 utenlandsadopterte i grunnskolekullet 1991 har 62 prosent fullført videregående opplæring fire år senere, mens gjennomsnittet for resten av kullet er 63 prosent. Blant de utenlandsadopterte elevene er andelen som fullfører allmennfag imidlertid større enn for de andre elevene, der yrkesfagene står sterkere. Ingenting i SSBs materiale tyder på at utenlandsadopterte er "underytere" i skolesammenheng.

Tre av ti fortsetter i høyere utdanning

Utenlandsadoptert ungdom henger også med videre i utdanningssystemet. Hvis vi ser på den videre utdanningsatferden for de drøyt 34 000 elevene som fullførte en utdanning som gav generell studiekompetanse våren 1995, finner vi at 32 prosent av både de utenlandsadopterte og de andre elevene studerer ved høgskole eller universitet

Om datamaterialet

Vi har valgt å se på tall fra gjennomstrømningsfilen til SSB for kullet som fullførte grunnskolen i 1991 og deres utdanningsatferd videre etter fire år. I tillegg har SSB foretatt en utkjøring av tabell 9 ("elever etter skoleslag") og tabell 45 ("elever og privatister som fullførte en utdanning som gir generell studiekompetanse våren 1995, etter hvor de var i utdanning høsten samme år") i *NOS Utdanningsstatistikk Videregående skoler 1. oktober 1995*, og skilt ut utenlandsadopterte som egen gruppe. For alle tabellene er det også foretatt en utkjøring der "alder ved innvandring", dvs. ved adopsjonen, framgår.

De som på fødelandsfilen hos SSB står som utenlandsadopterte, er utenlandsfødte personer som enten er hentet fra adopsjonsfilene (etter 1994), fra de månedlige journalmeldingene fra folkeregistersystemet (fra 1985 til 1995) eller står registrert med to norskfødte foreldre og samtidig har utenlandsk statsborgerskap ved første innvandring. Kildene er såpass gode at de kan brukes til å sammenlikne de to gruppene utenlandsadopterte og ikke-utenlandsadopterte, men de bør ikke brukes til å fintelle antall personer etter fødeland, alder etc.

Figur 1: **Elever som fullførte en utdanning som gir generell studiekompetanse våren 1995, etter hvor de var i utdanning høsten samme år. Prosent**

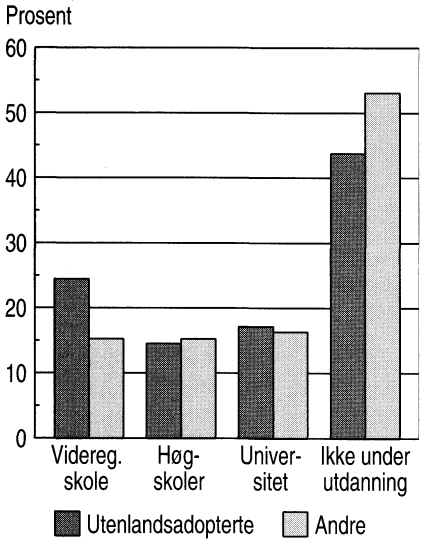

Kilde: Utdanningsstatistikk

Figur 2: **Elever i videregående utdanning 1. oktober 1995, etter skoleslag. Prosent**

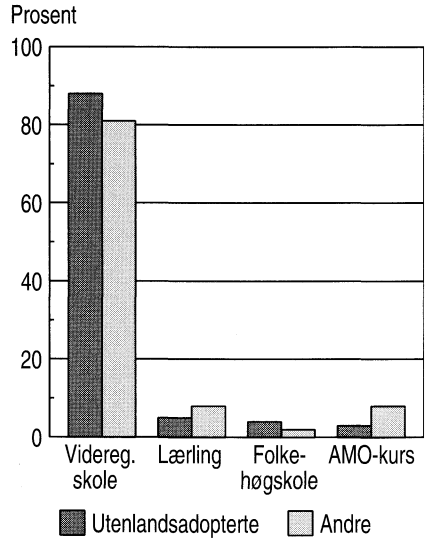

Kilde: Utdanningsstatistikk

Figur 3: **Adopterte som fullførte en utdanning som gir generell studiekompetanse våren 1995, etter hvor de var i utdanning høsten samme år, og alder ved adopsjonen. Prosent**

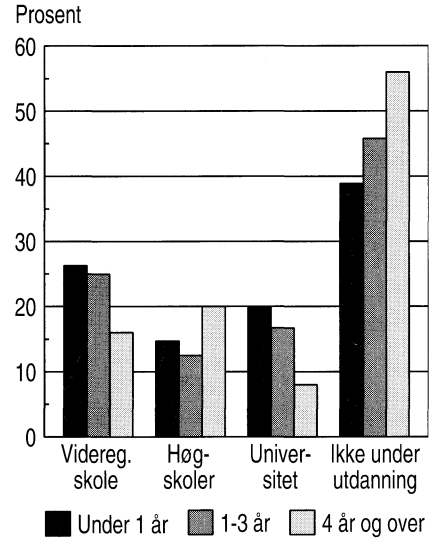

Kilde: Utdanningsstatistikk

samme høst. Men det er en høyere andel av adoptivungdommene som fortsetter i videregående utdanning, mens det for de andre elevene er en høyere andel som *ikke* er i utdanning, jf. figur 1.

Blant utenlandsadopterte er tilbøyeligheten til å fortsette i en utdanning omtrent like stor blant jentene som blant guttene; men guttene er oftere ved høgskolene, jentene fortsetter oftere i utdanning ved et universitet. Dette er annerledes for resten av kullet, der den mest iøynefallende forskjellen mellom guttene og jentene er at guttene er i overvekt blant dem som ikke er i utdanning.

Hvis vi ser på alle elever i videregående skoler 1. oktober 1995 etter skoleslag[2], finner vi at utenlandsadopterte i mindre grad er lærlinger eller deltar i arbeidsmarkedsopplæring enn hva tilfellet er for andre elever, jf. figur 2. Blant adopterte er det imidlertid en høyere andel som går på folkehøgskole.

Hva betyr barnets alder ved adopsjonen for utdanningsatferden?

Et sentralt spørsmål for mange adoptivforeldre og adoptivsøkere er hvilken betydning barnets alder ved ankomst har for hvordan det går dem senere i livet. De fleste adoptivsøkere ønsker å adoptere et lite barn. Eksempelvis var i 1997 38 prosent av barna formidlet gjennom Adopsjonsforum under 1 år, mens 48 prosent var mellom 1 og 3 år. SSB har kjørt ut tabellene slik at "alder ved innvandring" framgår. Figur 3 viser de utenlandsadopterte elevenes utdanningsatferd fordelt etter hvor gamle de var da de ble adoptert. Her må en imidlertid være oppmerksom på at antallet f.eks. for de som var over 4 år er relativt lavt, slik at en bør unngå å trekke bastante konklusjoner.

Dette diagrammet kan tyde på at barnets alder ved ankomst spiller en viss rolle. De som var over 4 år da de ble adoptert er oftere ikke i utdanning enn de som var yngre. De sistnevnte finner en imidlertid noe oftere ved universitetene. Hvis vi fordeler de utenlandsadopterte elevene etter skoleslag, finner man en noe større andel av dem som ble adoptert når de var over 4 år som deltakere på arbeidsmarkedskurs. Det er imidlertid til ettertanke at denne forskjellen er atskillig mer markert dersom en ser på gruppen blant de andre elevene som var 4 år eller eldre ved innvandring. I denne gruppen, som utgjør 12 310 personer, deltok hele 37 prosent på arbeidsmarkedskurs, mens tilsvarende tall for utenlandsadopterte bare var 7 prosent.

Figur 4: **Grunnskolekullet 1991. Adopterte, etter fullført videregående utdanning og alder ved adopsjonen. Prosent**

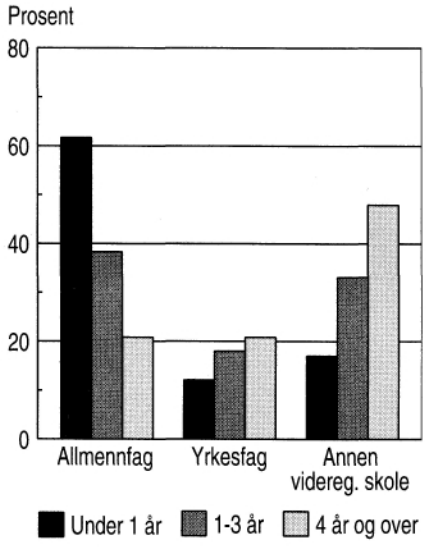

Kilde: Utdanningsstatistikk

Figur 5: **Grunnskolekullet 1991. Andel elever, etter foreldrenes utdanningsnivå. Prosent**

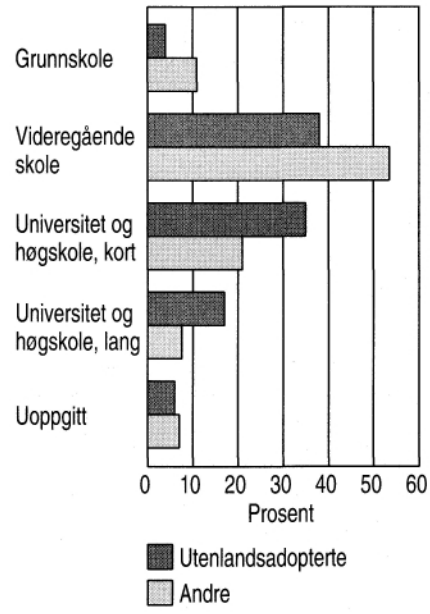

Kilde: Utdanningsstatistikk

Figur 6: **Grunnskolekullet 1991. Andel som har fullført videregående opplæring i 1995, etter foreldres utdanning. Prosent**

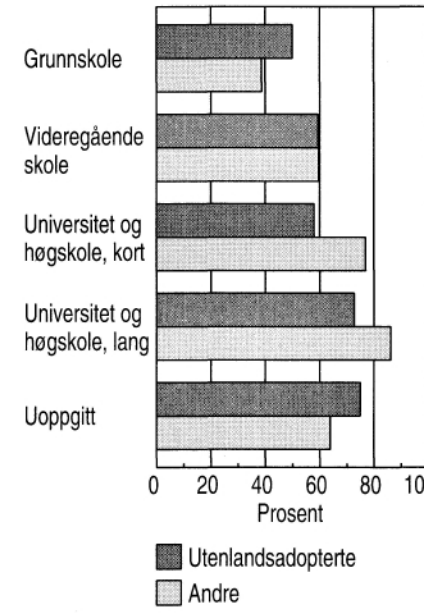

Kilde: Utdanningsstatistikk

I dataene for utenlandsadopterte elever som fullførte grunnskolen i 1991 kan det se ut som om alderen ved adopsjonen slår noe sterkere ut. De som var over 4 år da de ble adoptert har sjeldnere fullført allmennfaglig studieretning innen videregående opplæring, men oftere yrkesfag eller "annen videregående utdanning" (denne kategorien omfatter også de som har fullført 1. eller 2. året i videregående skoler). Kanskje tyder det på at de som var noe eldre da de ble adoptert kan trenge noe lengre tid på å fullføre en videregående opplæring? Igjen må en være oppmerksom på at antallet på de som var over 4 år ved adopsjonen er lavt.

Hvor langt faller eplet fra stammen?

Vi har fordelt tallene for grunnskolekullet 1991 etter foreldrenes utdanning. Gruppene 1 og 2 innebærer at mor eller far har utdanning på universitets- eller høgskolenivå (gruppe 1 samlet 17 års utdanning eller mer, gruppe 2 samlet 13-16 års utdanning), gruppe 3 har utdanning på videregående skoles nivå og gruppe 4 har utdanning på grunnskolenivå. Generelt er det en større andel blant utenlandsadopterte som har foreldre med høyere utdanning (52 prosent av adoptivungdommene) enn det er i resten av kullet (28 prosent), jf. figur 5. Dette bekrefter oppfatningen av at en finner et hyppig innslag av akademikere blant adoptivforeldre.

Det er imidlertid overraskende at når en splitter elevene etter foreldrenes utdanning og deretter ser på andelen elever som har fullført en videregående opplæring blant hhv. utenlandsadopterte og andre elever, finner en to helt motsatte tendenser: Adoptivungdommer med akademikerforeldre har en lavere fullføringsgrad enn andre elever, mens adoptivungdommer med kortutdannede foreldre ser ut til å ha fullført videregående opplæring i større grad enn resten av kullet, jf. figur 6. Noe av den samme tendensen finner en blant dem som på disse fire årene i tillegg har fullført noe høyere utdanning. Av de elevene der mor eller far er akademikere har bare 9 prosent av de adopterte i tillegg fullført høyere utdanning, mens dette gjelder nær 16 prosent av de andre elevene med akademikerforeldre.

Hva kan være årsakene til dette? Én innfallsvinkel er at adoptivforeldre kan ha en mindre tilbøyelighet til konformitet enn andre foreldre: De har gjennomgått en prosess med

sikte på å akseptere "annerledeshet" hos sitt barn og i sin egen familiekonstellasjon. Dermed kan det være at adoptivforeldre - bevisst eller ubevisst - ikke er så opptatte av at familien skal følge "mønsteret". Ved en adopsjon knytter en seg til et barn, ofte 2-3 år gammelt, som allerede har utviklet sin egen personlighet. Det kan være en situasjon som innebærer at adoptivforeldre blir mer åpne for barnets egenart - uten å ville presse barnet inn i et mønster 12-14 år senere.[3]

En svensk studie av adopterte som ble gjennomført høsten 1995[4] viser det samme som våre resultater. 100 utenlandsadopterte mellom 21 og 35 år ble sammenliknet med svenskfødte i samme alder. Av adoptivbarn til "høyere tjenestemenn og akademikere" hadde 41 prosent valgt en yrkesrettet videregående utdanning, mens 18 prosent av andre svenske ungdommer hadde gjort liknende valg. Derimot hadde 37 prosent av adoptivbarn i "arbeiderfamilier" valgt en teoretisk utdanning, mens det normale er 20 prosent. Yrkesveilederen Gunn Moser, som gjennomførte undersøkelsen, peker på at dette kanskje kan skyldes større åpenhet for ukonvensjonelle valg i adoptivfamiliene. Kanskje opplever et adoptivbarn en svakere tilknytning til den sosiale klasse det er oppvokst i, og da er det lettere å bryte et mønster.

Uansett har dette vist at det går ganske godt med utenlandsadopterte i utdanningssystemet. Den svenske undersøkelsen konkluderer bl.a. med at det kan virke som om selvfølelsen både i studier og arbeidsliv er sterk hos adopterte. For å omskrive et gammelt ordtak viser tallene fra SSB at det nok kan hende at utenlandsadopterte "faller langt fra stammen" - men de faller heldigvis sammen med de andre eplene!

1. Høsten 1996 startet Forskningsavdelingen ved Diakonhjemmets høgskolesenter (DIAFORSK) et forskningsprosjekt om utenlandsadopterte barn og unge i samarbeid med Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. Prosjektet finansieres i hovedsak gjennom midler fra Norges forskningsråd.

2. SSB skiller mellom elever under lov om videregående opplæring og andre skoleslag mellom grunnskolen og høyere utdanning, f.eks. folkehøgskolene.

3. En forutsetning for en slik forklaring er at foreldre har en faktisk innflytelse på sine barns utdanningsvalg og -vei. Erfaringene mange adoptivforeldre sitter med tyder ikke på at det er adoptivungdommene alene som har utviklet denne tendensen til mindre konformitet, heller det motsatte: Barna deres legger ofte stor vekt på å være "som alle andre". Men altså ikke som egne foreldre når det gjelder utdanningsvalg.

4. Studien er omtalt i "Att adoptera" nr. 4 1997, organ for Adopsjonscentrum.

Jørgen Nicolaysen
er nestleder i Adopsjonsforum.